

DEMOKRASİNİN ESAS ŞARTLARI NELERDİR?

Demokrasinin tarifinde görülen ayrılıklar ve karışıklıklar geçenlerde karikatürücü Cemal Nadire körlerin fil hikâyesini hatırlatmış ve buna telmih eden bir karikatür yapmış. Her yazar demokrasi denilen nesnenin yalnız bir tarafını yakalıyor, ona göre tarif ediyor demek istemiş. Bir karikatür olarak bu buluş hoş sayılabilirse de demokrasi tariflerine tatbiki bakımından pek doğru değil. Şüphesiz gazetelerde, dergilerde çıkan demokrasi yazılarında anlayış ayrılıkları, müphemlikler var; fakat bunun sebebi, karikatürçünün kastedtiği gibi, herkesin demokrasiyi yalnız bir cephesiyle görüp yakalaması değildir. Aralarında böyle olanlar da var; demokrasinin ne olduğunu ve olacağını doğru, gerçek mahiyetinde görüp anlayanlar ve yazanlar da var. Diğer taraftan, demokrasi anlayışını kendi menfaatlerine, zihniyetlerine göre kasden tahrif ederek kuşa benzetenlere, mugalatalar ve müphemiyetlerle halk efkârını oyalamaya veya aldatmaya çalışanlara da sık sık raslanıyor.

Nazi Almanyasının mağlûbiyetindenberi, en imanlı ve ateşli müdafileri bile Fazısmi zahiren kötüle miye koyuldu. Buna mukabil demokrasi, belki tarihte görmediği bir rağbet kazandı, sosyal değerlerin en ön safında en parlak bir yer alıverdi. Artık hiç kimsenin, harpten önce olduğu gibi, aleni demokrasi düşmanlığı ile ortaya çıkabilmesine imkân kalmadı. Bu vaziyette en azılı demokrasi düşmanları bile demokrasi maskesi takarak ve demokrasinin mânasını kendilerine göre kesip biçip kuşa benzeterek ortaya çıktılar. Bunun için gerek bizde, gerek diğer memleketlerde, gerçek, samimî demokrasi taraftarlarına durup dinlenmeden bu sahte demokrasi maskelerini indirmek, demokrasinin doğru mânasını yaymak, müdafaa etmek işi düşüyor.

Demokrasinin en umumî, esas vasıflarını belirten veciz ve sarih bir tarifi, Lincoln'un meşhur bir nutkunda vermiş olduğu ve o zamandanberi de demokrasinin klasik tarifi haline gelen sözlerdir:

Demokrasi, halkın, halk tarafından, halk için idaresidir. Demokraside idare edenle edilen arasında bir ayniyet kabul ediliyor, cemiyetteki hâkim ve tâbi ikiliği ve münasebeti kaldırılmak isteniyor. Demokratik rejimlerin müşterek, esaslı, ayırıcı vasfını belirtmek bakımından bu tarif sarihtir. Fakat her tarif gibi, müşahhas hallerde tatbik edilmek istenildiği zaman bir takım suallere yol açıyor. Mesele sadece, demokrasinin en umumî vasıfları nelerdir, meselesi değildir. Demokratik rejimlerde halkın, halk tarafından, halk için idaresi nasıl tecelli ediyor? Böyle bir idarenin mümkün olabilmesi için gereken şartlar nelerdir? Halk idaresi mekanizması müşahhas olarak nasıl şekilleniyor ve işliyor? Bu sualleri cevaplandırmak lâzımdır.

Demokrasinin mahiyetini aydınlatmak maksadiyle yazılan yazılarda okuyucu için karışıklık doğuran bir âmil de, demokrasinin ne olması gerektiği veya ne olabileceği meselesiyle, bugüne kadar fiilen, tarihî bir olay olarak ne vasıflar taşıdığı meselesinin birbirine karıştırılmasıdır. Demokrasinin ne olması gerektiği bahsinden

evvel, şimdide kadar fiilen ne vasıflar taşıdığı bahsi aydınlatılmalıdır. Hiç değilse iki asra yakın bir zamandır Avrupa memleketleri ve Amerika Birleşik Devletleri demokrasi yolunda tecrübeler geçirmişler, yol almışlardır. Demokrasinin gerçekte ne olduğu ve yakın istikbalde ne olacağı ihtimalleri ancak bu tarihî seyir içinde doğru olarak aydınlanabilir.

Tarihin son zamanlarında garp memleketlerinin fiilen geçirmiş oldukları tecrübeye müracaat ettiğimiz zaman demokrasi mefhumunun, olmuş bitmiş, şeklini almış, katılmış bir cemiyet sistemini değil, fakat daha ziyade, siyasî alanda başlayıp zamanla genişleyen bir içtimaî oluş halini, içtimaî, bir vetireyi ifade ettiğini görürüz. Demokrasinin ne olduğu bahsinde müşahede edilen karışıklıkların, yanlışlıkların bir sebebi de demokrasiyi bir zaman bölümü içinde belirli bir istikamette gelişen bir içtimaî oluş hali olarak görmemektir, bu şekilde ele almaktan ileri geliyor. Demokratlaşma vetiresi, içinde belirlediği her memleketin kendi bünyesine göre hususî, fakat esaslarında müşterek ve umumî, bir seyir çizmiştir. Cemiyet sistemlerinin demokratlaşması safha safha gelişmiş ve belirli ve köklü dönüm noktaları veya safhalar kaydetmiştir. Süratle değişme halinde olan ve çeşitli memleketleri ayrı ayrı içtimaî tekâmül safhalarında bulunan bugünkü dünyamızda, demokratlaşma vetiresinin tarihî seyirinde gösterdiği çeşitli tezahürler ve bunlardan çıkan farklı demokrasi anlayışları aynı zamanda mevcuttur. Demokrasi bahsindeki karışıklığın bir sebebi de budur.

Fakat demokrasi diye adlanan sistemler ve bunlara tekabül eden demokrasi anlayışları ne kadar farklılıklar gösterirse gösterecek hepsinin müşterek, ayırıcı vasfı hiç değilse muayyen bir şekil ve derecede “halk tarafından, halk için idare” rejimleri oluşundadır ve bu birbirine bağlı iki vasıftan bilhassa “halk tarafından idare” vasfı mühimdir. Memleketimizde demokrasinin bu iki vasfını birbirine karıştırmak temayülü vardır. Hele yakın zamanlara kadar demokrasiden “halkçı bir idare” yani, mektepler, hastahaneler açarak, yollar yapıp fabrikalar kurarak “âmmeme menfaatlerini” gözetilen idare sistemi anlaşılacak isteniyordu. Halbuki milletin ekseriyetinin hiç değilse muayyen bir derece ve şekilde memleketin idaresine iştirak etmediği, memleketin gidişine istikamet vermekte müessir olamadığı ve bunları yapabilmek için söz, fikir, siyasî teşkilâtlanma, serbest seçim gibi siyasî-sosyal haklara malik bulunmadığı cemiyetlerde demokrasinin mevcudiyetinden bahsedilemez. Bunun için, memleketimizde demokrasi var mıdır? yok mudur? münakaşası yapılırken, “biz demokratız, çünkü memlekette demiryolu yaptık, fabrikalar kurduk, mekteplerin, hastahanelerin adedini çoğalttık, harf inkılâbı yaptık, medenî kanunu kabul ettik” tarzında muhakeme yürütmek meselenin künhünü kavramamaktır. Bir devletin bu çeşit işler görmesi siyasî rejimin demokrat oluşunun zarurî delilleri değildir. Bu yapılan işlerden bilhassa hangi nüfus zümreleri, hangi tabakalar faydalanıyor? Halkın ekseriyeti, çalışan küteller, bu içtimaî vasıta ve imkânlardan ne derecede fiilen istifade edebiliyor? Bu noktalar araştırılmalıdır.

Demokrasinin mihenk taşı halk hâkimiyeti, halk tarafından idare keyfiyetidir. Bununla beraber derhal ilâve edelim ki demokrasinin “halk tarafından ve halk için” keyfiyetleri birbirine sıkı bir surette bağlıdır. Ancak halk tarafından idare olunan devletler gerçek mânada halkçı olabilirler, zira halk menfaatlerinin en iyi koruyucu-

su yine bizzat halkın kendisidir. Devlet mekanizması her zaman ve her yerde siyasi hâkimiyet kimlerin elinde ise onların menfaatine işlemiştir; ancak hâkimiyetin halkta olduğu yerlerde ve zamanlarda halkın menfaatine işler. Kendisini halktan daha dirayetli, tecrübeli, bilgili ilâh. addeden bir zümrenin “halk için neyin iyi, neyin kötü olduğunu biz halktan iyi biliriz” iddiasıyla hâkimiyet ve idareyi ele alıp tepeden inme usullerle gerçekten halkçı bir siyaset yürüttüğü tarihte görülmüş değildir. Bu çeşit bir idare sistemi âmme menfaatine uygun görünen bir takım işler görebilir; zaten tarihte en müstebit idareler bile şevket ve saltanatlarını devam ettirebilmek için âmme menfaatine yarayan işler görmüşlerdir. Meselâ yollar, köprüler yapmışlar, kervansaraylar, imarethaneler kurmuşlar, zamanın ilim ve sanat faaliyetlerini teşvik etmişlerdir. Bu çeşit rejimlerde bu çeşit işler bir taraftan, hâkimiyet mevkiinde olan zümre ve sınıfın hâkimiyetini devam ettirebilmek, hususî menfaatlerini koruyup daha geliştirmek için memlekette gereken umumî şartları temin etmek maksadiyle, diğer taraftan bazı hallerde de, halkın hoşnutsuzluğunu yatıştırmak, asgarî derecede olsun halkı tatmin etmek zaruretiyle yapılır.

Halk tarafından halk için idare... Bu demokratik düsturun cemiyetlerin tarihî seyrinde ne şekilde ve hangi şartlar altında belirdiğini ve bundan anlaşılan mânanın içtimaî gelişmeye tâbi olarak nasıl değiştiğini gelecek yazılarımda ele alacağım.

Tan, 25 Eylül 1945